

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Thesavrvs Sacrorvm Ritvvm, Sev Commentaria In Rvbricas Missalis Et Breviarii Romani

In quibus origo cuiusque Ritus, Causæ historicæ, vel mysticæ, ex maiorum ingenio, Theoria, Praxis, Obligatio, & exquisitus Vsus, additis opportunè Decretis omnibus S. Rituum Congregationis, quàm breuissimè explicantur

Gavanti, Bartolommeo

Antverpiæ, 1646

De Offertorio, & alijs vsque ad Canonem. VII.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40214

§ Si quandoque Celebrans Cantat Missam sine Diacono & Subdiacono, Epistolam cantat in loco consueto aliquis Lector superpelliceo indutus, qui in fine non osculatur manum Celebrantis: Euangelium autem cantat ipse Celebrans ad cornu Euangelij, qui & in fine Missæ cantat, *Ite missa est, vel, Benedicamus Domino, aut, Requiescant in pace, pro temporis diuersitate.*

Antequam definiretur, quòd Subdiaconatus esset Ordo sacer, cantabat Epictolā Lector, vt colligitur ex Clem. lib. 8. Const. c. 28. & Conc. Carthag. IV. cap. 8. & cap. Lector. Dist. 23. Lege Ioan. Langhecrucium in Spec. Canonum

lib. 6. cap. 28. Adde præterea, quòd in hac eadem Missa Celebrans dicit Kyrie in cornu Epistolæ, vt in alijs solemnibus. item, *Humiliate capita,* sed versus Altare, vt dicitur in Rubr. propria Fer. 4. Cinerum.

De Offertorio, & alijs vsque ad Canonem. VII.

I DICTO Symbolo, vel, si non sit dicendum, post Euangelium Celebrans osculatur Altare in medio, & iunctis manibus ante pectus, ibidem à manu sinistra ad dextram (vt dictum est supra) vertit se ad populum, extendens ac iungens manus dicit, *Dominus vobiscum,* & iunctis manibus reuertitur per eandem viam ad medium Altaris, vbi extendens & iungens manus, caputq; Cruci inclinans, dicit *Oremus,* tum iunctis vt prius manibus dicit Offertorium: & omnia qua vsque ad finem Missæ in medio Altaris dicenda sunt, dicit ibidem stans versus ad Altare, nisi vbi aliter ordinatur.

Hæc eadem, & quæ sequuntur ad finem vsque Missæ priuatæ, sunt ferè verba ipsius Burchardi, vt initio diximus.

[Dicit Offertorium.] Lege tit. 12. supra numero 1. in prima parte, pagina 40.

2 DICTO Offertorio, discooperit Calicem, & ad cornu Epistolæ sistit, & manu dextra amouet paruam pallam desuper Hostiam, accipit Patenam cum Hostia, & ambabus manibus vsque ad pectus eam eleuatam tenens, oculis ad Deum eleuatis, & statim demissis, dicit, *Suscipe sancte Pater, &c.*

[Discooperit.] Velum plicatur à Ministro, & deponitur prope Tabelam Secretarum ab eadem parte Altaris vbi Calix, ne super Corporale aut extra illud remaneat non plicatum; quod, cum neque à Sacerdote

plicari conuenire videatur, plicetur à Ministro: & est ritus laudabilior. idem, explicato manu tergio, in eadem parte collocabit ibidem peluiculam cum vceolis.

[Ad cornu Epistolæ.] Nullum mysterium:

sterium : sed quia ibi sunt ampullæ vini, & aquæ.

x *Patenam cum Hostia.*] Dicitur Hostia, quia est materia ad Sacrificium, & Hostiam. Item Hostia, quæ ante hostium pugnam offerebatur, *Gemma lib. 1. cap. 98.* Panis est, quia Christus dedit se uti panem viuum, *Ioan. 6.* ex frumento est, cui comparauit se Christus, *Nisi granum frumenti, &c. Ioannis 12.* sine fermento, id est, sine peccato, &, ex prima institutione, in azyimis, *Gemma lib. 1. cap. 31.* mundissima debet esse, ex Decreto Aniceti apud *Burchar. lib. 5. c. 29.* in modica quantitate, ex Decreto Alexand. Papæ dicentis, *Quantò paucior, tantò potior, Radulph. Propos. 23.* in modum denarij, cum imagine Christi, seu litterarum nominis Christi, quia traditus est & venditus triginta denarijs; & est verus denarius laborantibus in vinea Domini, quo etiam reparatur in nobis imago Dei, *Gemma ibidem cap. 35.* formæ rotundæ, ex *Epiph. in Ancor.*

integra debet esse, ob Christi integritatem, ex *Concil. Coyacensi cap. 3.* vocatur oblationis Corona à *S. Gregor. 4. Dial. 55.* quasi Orbis, ad significandum Christum, qui est Alpha & Omega, Dominus Orbis, *Duran. lib. 4. cap. 30.* Et in rotunditate Hostiæ, Patenæ, & Calicis intellige Sacrificij nostri perpetuitatem usque ad finem mundi. Figuram habet Hostia in altera tantum parte; quia Christus Deus & homo est, ut Deus figura caret. notat *Humber. Card. in Diss. contra Græcos*, Romanam Ecclesiam in pane, aqua & igne præparato sacrificare tres substantias in Christo, carnem, animam, deitatem. Imago verò Crucis in Hostia deducitur à *Baronio anno 58. ex lib. 1. Dial. sancti Gregor. cap. 11.* & ex Romanorum usu, qui panem coquebant quadrifida incisione in formam Crucis decussatam. ex quo laudabilior est imago Crucifixi tantum in Hostia, quam aliud quidquam.

3 *Si fuerint alia Hostia non super Patenam, sed super Corporale, vel in alio Calice seu vase pro Communionem populi consecrandæ, Calicem illum seu vas¹ dextra discooperit, & intentionem suam etiam ad illas offerendas & consecrandas dirigens, dicit ut supra, Suscipe, &c. ut in Ordine Missæ. Quo dicto, Patenam utraque manu tenens, cum ea² facit signum Crucis super Corporale, & deponit Hostiam³ circa medium anterioris partis Corporalis ante se, & Patenam ad manum dextram aliquantulum^b subtus Corporale, quam, exterso Calice, ut dicitur, cooperit purificatorio. Si autem adsit vas seu Calix cum alijs Hostijs, ipsum cooperit alia Patena, vel Palla.*

y *Dextra discooperit.*] Nimirum antequam accipiat Patenam cum Hostia; & collocat Pyxidem in medio Corporalis inter locum Calicis & Tabellam Secretarum, ut dictum est supra tit. 2. num. 3. pag. 104. & sicuti

non potest commodè, ita non est necesse, ut Sacerdos eam eleuet sub prætextu oblationis, sed ad eam tantum intentionem dirigat.

z *Facit signum Crucis.*] De hoc ritu, & alijs signis Crucis sequentibus in Oblatio-

Oblatione docet *Innoc. III. lib. 2. c. 58.* ea nempe fieri, vt per Crucis virtutem omnis conatus diaboli effugiat, ne contra Sacerdotem, vel Sacrificium aliquo modo præualeat; quod semel dixisse sufficiat. Fortè ritus fluxit ab Hebræis, qui in eleuatione Hostiæ versus cælum, terram, antrorsum & retrorsum eam mouebant, *ex Lyrano. in Leu. cap. 7. & Burgenf. ibid.*

a Circa medium anterioris partis.]

Deponitur Hostia super Aram, vbi est Crux cum Chrismate ab Episcopo facta, quasi Corpus Christi Cruci ibidem sit affigendum, *Gemma lib. 1. cap. 98.* de hoc ritu testatur *Durand.* communiter seruato, sed non Romæ, *lib. 4. cap. 30. Vide infra num. 5.*

b *Subtus Corporale.*] Habet *Microl. cap. 10.* ob mysteria infra declaranda in Patenæ inuolutione; quæ fit cum Velo longo in Missa solemni.

- 4 Deinde in cornu Epistolæ accipit Calicem, purificatorio extergit, & sinistra tenens illius nodum, accipit ampullam vini^c de manu ministri (qui osculatur ipsam ampullam, non autem manum Celebrantis) & ponit vinum in Calicem. Deinde^d eodem modo tenens Calicem, producit signum Crucis^e super ampullam aquæ, & dicit, Deus qui humana substantiæ; & infundens^f parum aquæ in Calice profequitur, Da nobis per huius aquæ & vini mysterium, &c. Si verò celebrat pro Defunctis, & non facit signum Crucis super aquam, sed imponit absque benedictione, dicens Orationem vt supra.

c *De manu ministri.*] Teneat minister ampullæ partem inferiorem, ita vt Sacerdos eam possit per aurem, seu manubriolum, capere: recipiat item eandem manu sinistra, vt alteram statim ministret ampullam manu dextra. Offerat autem ambas cum osculis earum, non manus Sacerdotis, & cum debita reuerentia, saltem inclinando caput, nisi Sacerdos de maioribus exigat genuflexionem. sed & Sacerdos ipse propiùs admoueat Calicem ampullis, ita vt neque gutta cadere queat super Altaris mappam.

d *Eodem modo tenens Calicem.*] Nondum idè data est Regula generalis iungendi manus, antequam aliquid benedicatur, quam habes numero sequenti; vt intelligas, excipi hunc casum à Regula generali, ne Calix, in quo iam est vinum, periclitetur a nota manu.

e *Super ampullam aquæ.*] Aqua, vt dicemus, significat populum, benedictioneque eget cum Cruce, vt Christo vniatur, *Durand. lib. 4. cap. 30.*

f *Parum aquæ.*] Ita ex *Liturgia Iacobi, & ex Decreto Alex. I. de Consecr. Dist. 2. cap. Sacramentorum.* imò ex traditione Christi in vltima Cœna, vt ait *Cyp. Epist. 63. ad Cacil. tum*, vt significetur fluxus Sanguinis & aquæ ex latere Christi, *ex Alexand. tum*, vt populus, in Apocalypsi significatus per aquam, vniatur Christo, *ex Cypr. tum*, vt fateamur in vna persona Christi duplicem naturam, *ex Niceph. lib. 1. cap. 53. tum*, vt significetur introitus in vitam æternam, *ex Ambros. apud S. Thom. quæst. 74. artic. 7.*

Ex quibus illa quatuor patent quæ in Antiphona, *O sacrum cõmuniũ*, &c. id est, ex duabus naturis Christus, me-

R 3. moria

moria passionis eiusdem, gratia ex vnione populi cum Christo, & pignus eterne vite.

Quia verò pauci sunt electi, idè etiam modicissimum aque vult infundi *Conc. Florent. in Instruct. Armenorum*; & èd minùs aqua quò vinum est debilius, vt in vinum citiùs conuertiquat ante consecrationem, vt monet *Azor. lib. 10 cap. 30.*

Hinc *S. August. 17. Ciuit. cap. 20.* colligit, dandam esse Eucharistiam cum temperatis & sobrijs epulis. potus enim cum aqua sobrietatem denotat apertissimè.

5 *Imposita aqua in Calice, & finita Oratione prædicta, accipit manu dextra Calicem discoopertum, & stans ante medium Altaris, ipsum ambabus manibus^h eleuatum tenens, videlicet cum sinistra pedem, cum dextra autem nodum infra cuppam, intentis ad Deum oculis offert, dicens, ⁱ Offerimus tibi Domine, &c. qua Oratione dicta, facit signum Crucis cum Calice super Corporale, & ipsum in medio^l post Hostiam collocat, & Palla cooperit. Deinde iunctis manibus super Altare positis, aliquantulum inclinatus dicit secreto, ^m In spiritu humilitatis, &c. Postea erectus, eleuans oculos, manusque expandens, & statim iungens ante pectusⁿ (quod semper facit, quando aliquid est benedicturus) dicit, ^o Veni sanctificator, &c. cum dicit, & benedic, ^p signat manu dextra communiter super Hostiam & Calicem, ^q sinistra posita super Altare.*

^h *Eleuatum tenens.*] Ita vt cuppa Calicis non excedat oculos, neque sit infra os, ad differentiam eleuari Calicis consecrati.

ⁱ *Offerimus tibi Domine.*] Habet *Durand. loco citat. cap. 30.* vbi etiam indicat præcedentè, *Suscipe sancte Pater,* &c. Oratio verò, *Deus qui humana substantia,* &c. est *S. Ambrosij in Missa de Vigilia Natiuitatis Domini,* cui addita fuit mentio vini & aqua, & in hunc locum translata, vsuque recepta.

^l *Post Hostiam collocat.*] Antiquiores

g Non facit signum Crucis.] Quia connotat solemnitatem. Et sicut in fine Missa defunctorum non benedicitur populus; ita nec aqua, quæ eundem populum significat, vt diximus. Vel aqua hoc loco significat populum Purgatorij, qui iam est in gratia, *Melchior Huelamus de Carimon. Missa.*

Si guttae vini aut aqua dispersa appareant intra Calicem, tunc vel circumasto vino Calicis vniantur, vel purificatorio abstergantur, ne in consecratione oriatur dubium, an sint ea consecrata.

à latere Hostia collocabant Calicem, *Innoc. III. lib. 2. cap. 58.* testatur tamen *Durand. loco cit.* communiter suo tempore poni Hostiam inter Sacerdotem & Calicem: Calix autem hoc loco cooperitur, cautela potius gratia quam mysterij, ait *Microlog. cap. 10.*

^m *In spiritu humilitatis.*] Meminere huius Orationis hoc loco *Steph. Eaden. cap. 12. & Radulph. Prop. 23.*

ⁿ *Quod semper facit.*] Hoc intelligitur de manibus tantum, non de oculis eleuandis, qui post consecrationem defi-

defigendi sunt potiùs in Hostiam consecratam, & item, quando vtraque manus est libera, nec earum altera est occupata ad Hostiam tenendam, seu Calicem: quod accidit paulò ante eorumdem consecrationem. neque enim deponenda est Hostia vel Calix in eo casu, vt manus iungantur ad illud verbum, *benedixit*. Manus autem iunctæ significant diuinitatem, & humanitatem Christi vnitatis, vnde virtus ornat benedictionis, *Ioan. Serranus*.

o *Veni sanctificator*.] Habetur in *Ordine Romano*, & in *Gallicano Ordine*, teste *Microlog. cap. 11*.

p *Signat manu dextra*.] Ante Canonem nullum inuenio apud antiquos signum Crucis super oblata fieri: & hoc loco puto mutatum esse ordinem. Nam *Innoc. præd. capite* docet, accipi patenam cum Hostia, & Calicem cum vino, factò super vtrumque distinctè signo Crucis à Celebrante; hodie verò fit singillatim in deponendo vtroque; & deinde communiter fit vnum Crucis signum super vtrumque iam depositum in Altari, ad commemorandam Christi passionem, præter alias duas causas supra *num. 3*. allatas.

Ad formandas verò Cruces manu dextra, Regula sit, iuxta peritiores Romanæ hac de re consultos, vt formentur duæ lineæ, hoc modo , prout pingitur in Missali, non autem quatuor puncta . . . & lineæ illæ non excedant mensuram palmi communis manus. Item, ex *Innocen. III. lib. 5. cap. 1*. transversa pars Crucis fiat manu quoque transversa, non ea recta,

qua ad abigendas à Calice muscas vtimur. Agit hac de re fusiùs Tydæus Bonamicus in proprio tractatu. Hoc idem *Leo IV. ad Episcop.* videtur docere; *Calicem*, ait, & *oblatam recta Cruce signate*. addit contra alium abusum; *Non in circulo & varicatione digitorum*. Idem docuit *S. Carolus in Actus Ecclesiæ sue part. 4. de Missa Carimon.* vt nimirum transversa manu pingatur pars Crucis transversa tam super Hostiam quàm super Calicem, & super vtrumque. in hoc autem ultimo casu ea pingi debet inter Hostiam & Calicem, ita vt æqualiter altè fiat Crux à Calice ad Hostiam, & transversè super oram anteriorem pallæ quæ Calicem tegit, quòd media esse solet inter Calicem & Hostiam.

q *Sinistra posita super Altare*.] *Innocen. lib. 4. cap. 10*. quia Christus per Altare significatus tribuit vim benedictionis, *Ioan. Serranus*.

Si facienda est oblatio populi, fiat dicto Offertorio ante oblationem Hostiæ, *Acta Med. Eccl. & Iacobus in suo Compendio*. Eulogiæ dictæ fuerunt, & fermentum, ad distinctionem azymi panis: quæ oblata distribuebantur in fine Missæ, vice sacramentalis Communionis, *Baron anno 313*. Vfus autem colligendi oblationes in Sindone placet, & habetur in *Ord. Rom.* qui tamen Missas nouas celebrant, non possunt circuire Ecclesiam ad oblationem, ex Decreto sacræ Congregationis Tridentini Concilij *sess. 22*. neque in fine oblationis debet dari benedictio. An verò populus osculari debet Celebrantis manum, seruetur locorù consuetudo. certè non in Missa defunctorum.

¶ *Tum iunctis ante pectus manibus, accedit ad cornu Epistolæ, ubi stans, ministro aquam fundente lauat manus, id est, extremitates digitorum*

torum pollicis & indicis, dicens Psalmum, ^r Lauabo inter innocentes, cum Gloria Patri, &c. qui versus, Gloria Patri, ^u pratermittitur in Missis Defunctorum, & in Missis de Tempore à Dominica de Passione vsque ad Sabbatum sanctum exclusiue.

^r Ministro aquam fundente.] Eleuato prius ab eodem paululum ab Altari manutergio, vt Sacerdos illud capere queat; & tenente pelliculam in sinistra, ampullam aquæ in dextra, cum osculo ampullæ & debitis reuerentijs fundit aquam: reposita deinde ampulla aquæ cum alia vini in loco suo, manutergium plicabit.

[Lauat manus.] Ait Dion. de Ecclef. Hier. cap. 3. Lauatio, quæ summis siue extremis digitis adhibetur, coram sanctissimis signis obseruatur, quasi coram Christo spectante omnes occultissimas nostras cogitationes, & summarum partium expiationem, &c. Itaque in signum fit puritatis animarum, Clem. lib. 8. Constit. Apost. cap. 11. vt puri accedamus, ait Cyrillus Ierosol. Cateches. 5.

mystagog. Extergit à tactu communium manuum, & terreno pane, Ordo Roman. de Offic. Missæ, & Rab. lib. 1. in fine. A veniali, & peccatorum reliquijs emundat, ex sancto Thoma 3. part. questione 83. artic. 5. ad primum.

^t Lauabo inter innocentes manus meas.] Habetur in Liturgia sancti Petri. Græc. citat sanctus Germanus in Theoria rerum Ecclef. hæc eadem verba, cum agit de hac digitorum ablutione. Ad Verf. Gloria Patri, qui potest dici, cum reditur, in medio Altaris, caput inclinatur.

^u Pratermittitur, &c.] Vide quæ diximus par. 1. tit. 8. num. 1. pag. 21. neque illius loco dicendus est Verf. Requiem: quod aliqui scripsere.

7 Celebrans lotis manibus eas tergit, & illis ante pectus iunctis reuertitur ad medium Altaris, vbi stans, oculosq; ad Deum eleuans, & statim demittens, manibus iunctis super Altare, aliquantulum inclinatus dicit secretò Orationem, ^r Suscipe sancta Trinitas, &c. Quæ dicta, manibus hinc inde extensis, & super Altare positis, osculatur illud in medio: tum iunctis manibus ante pectus, demissisq; oculis ad terram, à sinistra manu ad dextram vertit se ad populum, & versus eum extendens & iungens manus, dicit voce aliquantulum elata, ^r Orate fratres, & secretò prosequens, vt meum ac vestrum sacrificium, &c. ^r perficit circulum, reuertens iunctis manibus ante pectus à manu dextra ad medium Altaris. Et responso à ministro, vel à circumstantibus, ^a Suscipiat Dominus sacrificium de manibus tuis, &c. (alioquin per se ipsum, dicens, Sacrificium de manibus meis) ipse Celebrans submissa voce dicit, Amen. & manibus ante pectus extensis, vt fit ad Orationem, stans in medio Altaris versus librum dicit absolutè sine Oremus, & sine alia interpositione, Orationem,

tionem, vel ^b *Orationes secretas*. Cùm dicit, *Per Dominum*, iungit manus: cùm dicit, *Iesum Christum*, caput inclinatur, quod facit in prima Oratione, & in ultima, si plures sint dicenda.

x *Suscipe sancta Trinitas*.] Hanc habent precem *Steph. Eduens.* cap. 12. & *Microlog.* cap. 11. non ex aliquo Ordine, inquit, sed Ecclesiæ consuetudine. Inclinacionem, *Innocent. III.* lib. 2. cap. 60. non tamen *Innocent.* meminit harum quinque Orationum: quas post Innocentium additas fuisse ideò putat *Bellarmin.* lib. 2. de *Missa* cap. 17. In medio Altaris nunc orat Sacerdos, *Dionys.* de *Hier. Eccles.* cap. 3.

y *Orate fratres*.] Leo Papa instituit, ex *Rogadul. Prop.* 23. sed de eo meminit *Soter.* de *Conf. Dist.* 1. *Hoc quoque.* & *Chrysost.* *Hom.* 10. in 2. *Epist.* ad *Cor.* ut notat *Duran.* lib. 2. de *Rit.* cap. 29. Reliqua cum silentio dicuntur. & cùm paratur consecratio, tacitè precari Sacerdotem, docet *S. Clem.* lib. 8. *Constit. Apost.* cap. 12.

Oremus dicitur versus Altare, *Orate fratres*, versus populum; quia hinc alloquitur Sacerdos populū tantum, non autē seipsum, *Durand.* lib. 4. c. 32.

z *Perficit circulum*.] A dextra, vt

antiqui loquuntur, ad sinistram Altaris; quia sinistra trinitatem sonat, & iam passioni Christi appropinquat magis Sacerdos. *Circuius*, ait *Dauid*, & *Immolanus*, *Psalm.* 26 ostendit etiam, se esse in sinistra, id est peccatorem, pro quo orari petit, *Durand.* lib. 4. cap. 14. Ad litteram dici potest, perfici circulum, vt conuertat se Sacerdos ad librum, ad quem semper se vertit, excepto vnico casu, ante Offertorium, quod à Choro cantabatur.

a *Suscipiat Dominus*, &c.] Paulò diuersam hanc partem habet *Remigius Antisiodor.* in *Expositione Missæ*. hanc ipsam *Durand.* lib. 3. cap. 3.

b *Orationes secretas*.] Explicauimus suprà 1. par. tit. 12. pag. 40. Dicitur Sacerdos in medio versus librum, hoc est, conuersus ad librum, non recedens à medio. Hinc patet, aptandum esse librum prope Corporale, vt commodius legatur; non autem relinquendum eo loci, in quo lectum est Euangelium, licet hac de re taceat Rubrica.

8 Perueno autem in conclusione ultima Secreta ad verba illa, *Per omnia sæcula sæculorum*, exclusiue; Sacerdos stans in medio Altaris, ^c depositis super eo manibus hinc inde extensis, dicit conuenienti & ^d intelligibili voce *Præfationē*. Cùm dicit, *Sursum corda*, eleuat manus hinc inde extensas vsque ad pectus, ita vt palma vnus manus respiciat alteram. Cùm dicit, *Gratias agamus Domino*, iungit manus: cùm dicit, *Deo nostro*, oculos eleuat, & statim *Cruci* caput inclinatur. *Responso*, *Dignum & iustum est*, eleuatis & extensis vt prius manibus, prosequitur *Præfationem propriā*, vel *communem*, vt tempus requirit. Cùm dicit, *Sanctus*, iunctis ante pectus manibus, & inclinatus, voce mediocri prosequitur, ministro interim paruam ^e campanulam pulsante. Cùm dicit, *Benedictus qui venit in nomine Domini*, &c. erigit se, & ^f signum Crucis sibi producit à fronte ad pectus.

S

c Depositi-

c *Depositis super eo manibus.*] Ut omnem cogitatum temporalem deponat, & exercitio honorum operum aditum sibi faciat ad eleuationem cordis, *Durand. d. cap.*

d *Intelligibili voce, Per omnia secula seculorum.*] Ut assentiat ut populus, & confirmet sua voce *Amen* quæ Sacerdos secretò Deum precatus est, ex *Ordine Rom. & Microl. 7.*

De Præfatione egimus supra *prima par. tit. 12. pag. 41.* Ritus etiam patent ex supradictis: nam quadrat singulis verbis eiusdem Præfationis. Non vertit se Sacerdos ad *Dominus vobiscum*, quia intentus est totus nunc ad Sacrificium, ut supra diximus, ex *Amalar. lib. 2. cap. 9. lege supra tit. 5. num. 1. pag. 120.* neque iungit manus ad *Per Christum Dominum nostrum.*

e *Campanulam pulsante.*] Ter cum aliqua distinctione, tum in laudem Dei ter sancti, tum ad excitandos astantium animos ad proxima mysteria. qua de re diximus in *prima parte titulo 20. pag. 76.*

f *Signum Crucis sibi producit.*] De hoc signo in fine Præfationis *Honor. in Gemma lib. 2. cap. 42.* Quia, inquit, signum Christi recipere se proficitur, cui mox in imagine, hoc est, representatiuè, per Canonem contradicitur. Canon enim, addit ille, Christi passionem proximè designat. Sed sicut Hymnus primus Angelicus finitus cum signo Crucis, eodemque modo Symbolum, ita & alter hic Hymnus item Angelicus non alio modo terminandus est, quam adhibito signo Crucis, & manuum iunctione in fine.

9 In Missa solemnè, dicto *Oremus*, Diaconus & Subdiaconus accedunt ad Altare in cornu Epistolæ, Diaconus amouet Calicem, si est in Altari, vel, si est in Credentia, ut magis decet, accipit eum de manu Subdiaconi, qui illum cum Patena & Hostia, coopertum palla & velo à collo sibi pendente, manu sinistra tenens, & alteram manum superponens velo, ne aliquid decidat, de Credentia detulit, comitatus ab Acolytha ampullas vini & aquæ portante: ipse Diaconus Calicem detegit, & dat Patenam cum Hostia Celebranti, osculando eius manum: Subdiaconus extergit Calicem purificatorio, Diaconus accepta ampulla vini de manu Subdiaconi, imponit vinum in Calice, Subdiaconus interim ampullam aquæ ostendens Celebranti, dicit, *Benedicite pater reuerende. qui factò versus eam signo Crucis, dicit Orationem, Deus qui humane, &c. interim Subdiaconus infundit paulum aquæ in Calicem, Diaconus illum Celebranti dat, & pedem Calicis tangens, seu brachium dextrum Celebrantis sustentans, cum eo dicit, Offerimus tibi Domine, &c. quem postea positum in Altari ut supra, palla cooperit. Subdiacono deinde stanti in cornu Epistolæ ponit in dextra manu Patenam, quam cooperit extremitate veli ab eius humero pendentis: qui vadit post Celebrantem ante medium Altaris, & facta genuflexione,*
ibi

ibi stat, sustinens eam eleuatam vsque ad finem Orationis Dominica, ut dicitur. In Missis autem Defunctorum, & in Feria sexta Parasceues Patena non tenetur à Subdiacono.

g *Accedunt ad Altare.*] Facta priùs in locis suis post Celebrantem genuflexione.

h *A collo sibi pendente.*] Indicat *Ordo Romanus*, & vocat Sindonem in collo ligatam. deponitur autem velum paruum Calicis, & relinquitur super Credentiam, vt expeditiùs portetur Calix.

i *Manu sinistra tenens.*] Manu nuda, non autem cum velo pendente ab humeris, si verè in sacris est Subdiaconus, vti par est.

l *Derulit.*] Per breuiorem viam defertur Calix ad Altare; & munus Subdiaconi est, ferre Calicem in sinistra, quæ est vita præsens, ex *vetusto Codice de Missa, apud Historpium*. Item eiusdem est parare Calicem, *Innocent. lib. 2. cap. 58.*

m *Comitatus ab Acolytha.*] Qui tamen Subdiaconum sequitur, non præcedit; neque ab alio, quàm vno ex prædictis duobus.

n *Patenam cum Hostia.*] Ita ex *Conc. Anchyritano seu Ancyrano 50. Dist. Presbyteros*. datur autem cum osculo manus Celebrantis, & priùs Patenæ.

Si adsint particula consecrandæ pro Communionem solemni, delata Pyxide ad Altare paulò ante Subdiaconum à Cærimoniaro, seu Sacrista, eam Diaconus aperit, & collocat super Corporale, antequam tradat Patenam Celebranti, & eandem eleuat parumper, ex *Carimon. Episc. lib. 2. cap. 29.* dum Celebrans Hostiam offert; qua deposita, & ipse deponit Pyxidem, cooperit, & collocat post Calicem, vt supra.

o *Accepta ampulla vini de manu*

Subdiaconi.] Hoc est, Diaconus manu sinistra Calicem per nodum tenens; accipit ampullam vini de manu Subdiaconi, qui eandem accipit de manu Acolythi (vterque verò accipit sine osculis, nec ampullæ, nec manuum) & infundit vinum in Calicem. Diaconi enim est, componere Calicem in Altari, *Innocent. prædicto cap. 58.*

p *Ampullam aquæ.*] Hanc accipit ab Acolytha sine osculis Subdiaconus, & parum inclinatus ostendit Celebranti. olim aquam ipsam Celebranti tradebat infundendam ab eodem, ex *Innoc. loco nunc citato*; nunc ipse infundit.

q *Cum eo dicit, Offerimus.*] Habet *Durand. prædicto cap. 30.* neque Sacerdotibus licet de mensa Domini tollere Calicem, nisi eis tradatur à Diacono, *Isidor. lib. 2. de Eccles. Offic. cap. 8.* Verbum *Offerimus* conuenit duobus saltem, & idè Diaconus idem dicit cum Celebrante.

r *Ponit in dextra manu Patenam.*] Docet *Ver. Codex de Missa*, poni in spem vitæ æternæ post Calicem huius vitæ, in sinistra ab eodem ministro delatum. Dextra enim vitam æternam designat, & Patena rotunda æternitatem indicat, *Durand. cap. 30.* Subdiacono, non alijs, datur tenenda, ex *Innocent. cap. 59.*

s *Cooperit extremitate veli.*] Ex Decreto Siluerij Papæ, ait *Petrus de Ruiz in suo Carimontali*. quia mysteria adhuc sunt tegenda, *Hugo Victor. de Offic. Eccles. lib. 2. cap. 23.* vel quia latibulum significat discipulorum prope passionem, *Innocent. cap. 50.* Pars

verò interior Patenæ Subdiaconum respicere debet. ea enim est nobilior, ut patet.

[Patena non tenetur.] Ritus læti-

tiam connotans de æterna vita, quod paulò antè adnotauimus in Patena velata, non conuenit Defunctorum Missis.

10 Dicto, *Veni sanctificator*, ut supra, Celebrans ministrante Diacono nauiculam, & dicente, *Benedicite pater reuerende*, ponit incensum in Thuribulum, ^u dicens, *Per intercessionem, &c. ut in Ordine Missæ.* Deinde accepto Thuribulo per manum Diaconi, nullam tunc faciens Cruci reuerentiam, ^x incensat oblata, ^y ter ducens Thuribulum super Calicem & Hostiam simul in modum Crucis, & ter circum Calicem & Hostiam, scilicet bis à dextra ad sinistram, & semel à sinistra ad dextram, (Diacono interim pedem Calicis tenente manu dextra) dispensans verba in qualibet incensatione hoc modo. In prima incensatione, Incensum istud, in secunda, à te benedictum, in tertia, ascendat ad te Domine, in quarta, & descendat super nos, in quinta & sexta, misericordia tua. Deinde facta reuerentia, ^z incensat Crucem & Altare, ut dictum est supra, assistente eodem Diacono, interim dicens, ^a *Dirigatur Domine oratio mea, &c.* & cum incensatur Crux, Diaconus ^b amouet Calicem ad partem Epistolæ, & incensata Cruce reponit in loco suo. Cum reddit Thuribulum Diacono, dicit, *Accendat in nobis, &c.* & incensatur ab eo: deinde Diaconus ^c incensat Chorum, & postremò Subdiaconum tenentem Patenam; & ipse Diaconus incensatur à Thuriferario, & Thuriferarius postea incensat Acolythos ^d & populum. Celebrans postquam incensatus fuerit, lauat manus, ^e ministrantibus Acolythis ampullam aquæ cum peluicula & manutergio.

^u *Dicens, Per intercessionem.*] Ter imponit incensum, & semel illud benedicit in Thuribulo, ita ut ad verbum benedicere, manu dextra producat signum Crucis super Thuribulum fumigans. Diaconus & Thuriferarius ministrant, ut initio Missæ.

^x *Incensat oblata.*] Leo Papa I. dicitur auctor incensationis oblatorum in memoriam Christi, ex Radul. Propos. 23. nec ubique antea erat in usu, ex Microl. cap. 9. Ordo tamen Romanus habet hunc ritum, de quo & eiusdem

causis supra titulo 4. num. 5. pag. 116. Et Diaconus in hac incensatione retineat pedem Calicis dextra manu, ne cadat, *Carim. Episc. lib. 1. cap. 9.*

^y *Ter ducens Thuribulum, &c.*] Ita Innoc. III. lib. 2. cap. 57. quo designari dicitur triplex vntio Mariæ; item, ut thuris & Crucis virtute malignus hostis effugiat, *Durand. cap. 41.* In modum Crucis, & in modum Coronæ fit incensatio, ut ex passione Christi ad Coronam Trinitatis fiat transitus, *idem ibidem.* Crux autem fit etiam in hoc

hoc casu non veluti per quatuor puncta, vt *Crassius lib. 1. cap. 47. docuit*, sed super Calicem & Hostiam, inquit *Rubrica*, in modum Crucis. neque demittendum est Thuribulum, sicut in circulis sequentibus, in quibus Thuribulum depressius ducitur, ita vt circumeat Calicem. Dextram hoc loco & sinistram Celebrantis intellige. Notat *Melchior Hueltius de Carimonijs Missa*, sexies incensari oblata; quia ante sex dies Paschæ iuit Iesus Bethaniam: bis circum Calicem, & semel conuerso circulo; quia redijt Ierusalem ad ramos palmarum, & de Ierusalem redijt in Bethaniam. quæ licet minutiora sint, non sunt contemnenda tamen.

z Incensat Crucem.] Non Sacramentum, nisi sit expositum; & tunc genibus flexis in supremo gradu, vt dicemus infra.

a Dirigatur Domine oratio mea, &c.] Hoc idem apud *Alcuin. cap. de Celebr. Missa* habetur.

b Amouet Calicem.] Non extra Corporale, si capax est. Subdiaconus autem in tota hac incensatione nihil se mouet. Thuriferarius, deposita nauicula super Credentia, amouet de Altari, & reportat librum, quando opus est, nisi sit Assistens.

c Incensat Chorum.] Comite Thuriferario, qui præcedit, & incensantur omnes; quia Christus communicat alijs odorem suum, *S. Thom. 3. par. quest. 83. artic. 5.* & quia, quæ fecit Sacerdos, pertinent ad omnes, *Durand. cap. 21.* Item Thuriferario representat diffusionem gratiarum spiritualium in capite, & ab eo ad membra, *idem lib. 4. cap. 4.* In Choro autem incensandi stare debent quasi extra stallum, neque illi indecore inniti: se mutuo in-

uitent, antequam quilibet incensetur à Diacono, *Carimon. Episcop. lib. 1. cap. 23.* in quo fusiùs præscribitur ordo incensandi Clerum.

Facit ad rem nostram hic ordo, (nam de Canonicorum & maiorum incensatione vide *cit. loco Carimoniale Episcoporum*) quòd nimirum Celebrans, nullo maiore præsentate, cui triplex ductus Thuribuli debeat, triplici ductu incensandus erit; eo præsentate, duplici tantum ductu: Diaconus, Subdiaconus, & alij parati, duplici ductu; Sacerdotes in Choro vnico ductu, ceteri sine mora. Inclinabit caput, qui incensat antè & pòst, iisdem vsque ad Sacerdotes inclusiuè, nisi ita multi sint, vt incensatio finiri non possit ante finem Præfationis. Diaconus incensabit omnes de Clero, exceptis Acolythis, quos stantes apud Credentiam incensabit Thuriferarius ante laicos de populo. Domini locorum minorum, de quibus in Carimoniali prædicto nulla fit mentio, seu Magistratus, incensari poterunt à Thuriferario duplici vel vnico ductu, pro qualitate personarum; ij videlicet, quibus proprium scamnum, seu sedes ab alijs distincta parari soler. Consuetudo locorum laudabilis in his attendi solet, ad pacem tum Cleri tum laicorum conseruandam, in toto incensationis ordine, & ritu.

d. Et populum.] Incensatur ter, primò in medio, deinde versus latus Epistolæ, quod est dextrum populi, vbi mares diuisi à feminis stare solebant, & solent in Cathedralibus Mediolanensi, & alijs, ex Decreto S. Caroli; tertio versus latus aliud, cum honoris significatione, antè & pòst à Thuriferario adhibita. Ter autem ex communi vsu, vt addit Thuriferarius

S. 3.

in

in tempore pro incensando Sacramen-
to in eiusdem elevatione; & vt significetur
diffusio gratia Christi in populum
in nomine Trinitatis. Stabit autē Thu-
riferarius incensans populum in me-
dio Presbyterij, vel ferè à latere Euan-
gelij, si expositum est in Altari Sacra-
mentum, ne eidem terga vertat.

e *Ministrantibus Acolythis.*] Cum
reuerentijs debitis, & cum quasi oscu-
lis ampullæ, & manutergij, antè &

post; sed stantes Acolychi, non genu-
flexi, ministrant.

Ad, *Orate fratres*, Subdiaconus
respondeat, *Suscipiat*, &c. & Cele-
brans tardius dicat secretas Oratio-
nes, vt Diaconus opportuno tempo-
re redire queat ad dicendum, *San-
ctus*, &c. cum eodem. Cerimonia-
rius interim assistat libro, & folia ver-
tat, quamdiu Diaconus abest, nisi ad-
sit Assistens.

11 *Cum dicitur Præfatio, Diaconus & Subdiaconus stant retrò post Ce-
lebrantem: & paulò antequam dicatur Sanctus, accedunt ad Al-
tare, ubi cum Celebrante hinc inde dicunt, Sanctus, & que se-
quuntur vsque ad Canonem. Deinde Diaconus accedit ad sinistram
Celebrantis, ei assistens dum dicitur Canon, nisi alius Sacerdos
assistat, quia tunc ipse staret ad dextram aliquantum post Celebran-
tem. Subdiaconus verò tunc stat post Celebrantem.*

f *Accedunt ad Altare.*] Facta in lo-
cis suis post Celebrantem genuflexio-
ne; quam rursus faciunt, dicto ab eis-
dem ultimo *Osanna in excelsis*. Addita
fuit sequens Rubrica in Missali Ro-
mæ edito 1621. sine maiorum aucto-
ritate; nimirum, *si Subdiaconus non te-
net Patenam, cum Diacono accedit ad
Altare, ubi dicunt, Sanctus, &c.*
quod monuisse sit satis.

g *Cum Celebrante dicunt.*] Hym-
num, *Sanctus*, &c. Sacerdos ipse cum
alijs necessariò debet dicere, ne seip-
sum sua prece videatur priuasse, qui
& suas voces, & aliorum Angelicis
laudibus admitti deprecatus est in
Præfatione, vt ait *Microl. cap. 11.*

Benedictus, qui venit, &c. non can-
tatur à Choro, nisi post depositionem
Calicis, *Cerimon. Episcop. lib. 2. cap. 8.*
etiam in Missis Defunctorum; quod
obseruatur in Cappella Papali.

h *Assistens.*] Non tenet manus iun-
ctas, sed folia Missalis veritè, & indi-
cat quæ sunt dicenda à Celebrante.

Ad *Sanctus* campanas maiores pul-
sare conuenit, sicut in Missa priuata
campanula parua, quam pulsant aliqui
etiam in Missa solemni; & placet per
alterum ex Acolythis, vt moneantur
ij qui maiores pulsare debent camp-
nas, & tempus ignorant eas pulsandi,
quia longiùs absunt. Vide *par. 1. ti-
tulo 20. pag. 76.*

De Canone Missæ vsque ad Consecrationem. VIII.

1 **F** *Inita Præfatione, vt supra, Sacerdos stans ante medium Altaris,
versus ad illud, aliquantulum eleuat manus, oculisque eleuatis ad
Deum, & sine mora deuotè demissis, ac manibus iunctis, & super Altare
positis,*